

अनमोल रत्न

मरोड़दे	तरक्की	छपैलियै	संदूक
महल्ला	तकीद	भिड़डां	कूढ़ा
पढ़ांदे	ब्हाना	दिक्खड़	

‘अशोक तुई सौ करोड़ बारी ठाकेया जे झूठ नेई बोल्लै कर।’
अशोक दी माता ने उसी निखरदे होई समझाया। ‘पुत्रा! झूठ बोलना पाप ऐ। चंगे जागत झूठ नेई बोलदे।’

अशोक बोलेआ — ‘माता जी! तुस ते आपूँ झूठ बोल्लै दियां ओ, भला तुसें मिगी सौ करोड़ बारीं कुथे ठाकेआ ऐ? पता ऐ सौ करोड़ किन्ना हुन्दा ऐ?’

ओहदे कन्न मरोड़दे होई माता बोली — ‘तूँ मिगी मत्तां देन लगाएं? बड़ा हसाबदान बने दा। जे तूँ परतियै झूठ बोलेआ तां मेरे कोला ओ मार पौग जे चेत्ता रखगा।’

अशोक अपने माता—पिता दा इक्कला जागत हा। ओहदे पिता डाक्टर हे। घर कुसै चीजै दी कमीं नेई ही। पर, डाक्टर होरें गी बी इ’यै दुःख हा जे उँदा मुड़ा बड़ा झूठ बोलदा ऐ। उँनें आपूँ बी किन्ने बारीं उसी लाडै कन्नै ते रोए कन्नै समझाया जे पुत्रा! झूठ बोलना बड़ी बुरी गल्ल हुंदी ऐ। जेहड़े जागत झूठ बोलदे न ओह कदें तरक्की नेई करी सकदे।

अशोक सोचदा झूठ ते सारे बोलदे न। फही जे ओह बी बोलदा ऐ तां के ऐ। कोई गरीब बमार पिता जी कोल आवै तां ओ नौकरै गी आखदे न। ‘जा आक्खी दे में घर नेई आं।’ एह झूठ नेई ऐ। शैल दवाइयां अलमारी बिच्च छपैलियै ओह बमारें गी आक्खी उड़दे न ओ दवाइयां सम्बी गोई दियां न। ते माता जी ने अपने सन्दूकै बिच्च किन्ने नोट रक्खे दे हुन्दे न फही बी पिता जी गी ओ किन्ने बारीं आखदियां न ‘मेरे कोल इक पैसा बी नेई।’ आपूं रोज मशीनै उपर टल्ले सीन्दियां न पर जे कोई महल्ले दी जनानी मंगन आई जा ता झट्ट झूठ मारियै आखदियां न ‘साढ़ी मशीन ते बिगड़ी गोई दी ऐ।’

मास्टर जी असें गी ते आखदे न जे झूठ बोलना पाप ऐ पर आपूं ओह बी झूठ कर्दें—कर्दें बोलदे न। असें गी उ’नें दस सबक पढ़ाए दे हे पर जेल्लै हैडमास्टर होरें जमातै बिच्च आइयै पुच्छेआ। जे किन्ने सबक पढ़ाए न, तां ओह झट्ट बोली पे चौहदां सबक पढ़ाई ओड़े न।

अशोक अपने आपै गी पुछदा सारे झूठ मारदे न ते जे फही में झूठ बोलनां तां केह ऐ?

पढ़ने गी ते अशोक लायक हा फही बी डाक्टर होरें उसी घर पढ़ाने लेई इक मास्टर होर रक्खी दिता। मास्टर होरें गी उ’नें तकीद कीती जे ओह जियां जानदे न अशोक दी झूठ बोलने दी आदत ढाई देन।

मास्टर होर बिगड़े दे जागतें गी सिद्धे रस्तै लाने बिच्च मन्ने दे हे। उ’नें पैहले दिन बड़े हिरखै कन्ने अशोक गी समझाया — ‘झूठ बोलना पाप ऐ।’ जेहड़े लोग झूठ बोलदे न उंदे पर कोई विश्वास नेई करदा। फही उ’नें उसी उस भिङ्गां चारने आहले जागतै दी कत्थ सनाई जेहड़ा पैहलै झूठें—मूठें लोकें दा ‘शेर आया शेर आया आखियै मौजू लैदा हा ते

फही इक दिन सच्चे गै शेर आई गेया । पर लोकें इस बारी ओहदी गल्लै
पर यकीन नई कीता..... ।'

दुए दिन ओह मास्टर होर घरा किश चार्ट बनाइयै लेई आए ।
जिं'दे उपर मुहै—मुहै अक्खरें बिच्च लिखे दा हा — 'झूठ बोलना पाप
ऐ ।' 'सच्च बोलो ।'

इक दिन मास्टर होर उसी सिक्ख—मत्त देए दे हे जे डाक्टर होर
बी उस्सै कमरे बिच्च आई गे 'मास्टर जी! तुस अशोक गी किन्ना चिर
पढ़ांदे ओ? डाक्टर होरें पुच्छेया ।

'दो धैंटे मास्टर होरें जवाब दिता ।

दो चार होर गल्लां करियै डाक्टर होर परतोई गे ।

अशोक सोचन लगा मास्टर होर ते मिगी मसां धैंटा सवा धैंटा
पढ़ांदे न । सामने घड़ी टिकी दी ऐ । पर, पिता जी कन्नै इ'नें बी झूठ
बोली दिता ।

दुए दिन मास्टर होर पढ़ान आए तां कंदै उपर ओह चार्ट नेई हे
लगे दे । अशोक ने उ'नें गी तुआरियै बाहर कूढ़े बिच्च सुई ओड़े दा
हा ।

'चार्ट कुत्थे गे?' मास्टर होरें औंदे गै अशोक गी पुच्छेआ ।

अशोक बोलेआ — 'उड्हरी गे' ।

'ओह कि'यां?' मास्टर होरें हरानगी कन्नै पुच्छेआ ।

'अन्धी आई ही ते अपने कन्नै गै उ'नें गी बी लेई गेई' अशोक नै
बाहर दिखदे होई गलाया ।

डाक्टर होरें केई होर मास्टर रक्खे पर अशोक दी झूठ बोलने दी

ਆਦਤ ਨੇਹੀਂ ਗੈ ਗੇਈ ।

ਘਰ ਤੇ ਸਕੂਲ ਓਹ ਰਜਿਯੈ ਝੂਠ ਮਾਰਦਾ । ਸਕੂਲ ਨੇਈ ਜਾਨੇ ਦੀ ਮਜ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਆਖਦਾ – ‘ਅਜ਼ਜ ਫਿਛੁ ਪੀਡੁ ਹੋਏ ਦੀ ਏ ।’

ਸਕੂਲ ਮਾਸਟਰ ਹੋਰ ਪੁਚ਼ਦੇ ਘਰਾ ਕਮ਼ ਕੀ ਨੇਈ ਕੀਤਾ?

ਤਾਂ ਝਟਟ ਬਣਾ ਲਾਈ ਓਡਦਾ – ‘ਮਾਸਟਰ ਜੀ! ਕਮ਼ ਤੇ ਕੀਤੇ ਦਾ ਹਾ ਪਰ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕਾਪੀ ਦਾ ਇਕ ਬਰਕਾ ਮਾਂਗੇਅਾ ਹਾ ਮੈਂ ਤਾਂ ਨੇਂਗੀ ਕਾਪੀ ਦਿਤੀ ਓਹ ਉਸੀ ਅਪਨੀ ਅਲਮਾਰੀ ਬਿਚਵ ਪਾਇਥੈ ਹਸ਼ਪਤਾਲ ਗੇ ਟੁਰੀ ।’

ਡਾਕਟਰ ਹੋਰੋਂ ਸਮਝੀ ਲੈਤਾ ਜੇ ਏਹਦੀ ਝੂਠ ਮਾਰਨੇ ਦੀ ਆਦਤ ਨੇਈ ਜਾਈ ਸਕਦੀ । ਓਹਦੀ ਮਾਤਾ ਬੀ ਬਤਥਹੇਰੀ ਕਲਪਦੀ ਪਰ ਅਸ਼ੋਕ ਨੇ ਝੂਠ ਬੋਲਨਾ ਨੇਈ ਗੈ ਛੋਡੇਯਾ ।

ਇਕ ਦਿਨ ਤਾਂ ਦੀ ਗਲੀ ਬਿਚਵਾ ਇਕ ਰਵੀ ਖਰੀਦਨੇ ਆਹਲਾ ਜਾਗਤ ਆਲੇ ਮਾਰਦਾ ਜਾ ਦਾ ਹਾ – ‘ਅਖਬਾਰ, ਕਾਪੀ ਕਤਾਬੋਂ ਦੀ ਰਵੀ ਬੇਚੀ ਲੈਓ ।’

ਅਪਨੀ ਬੈਠਕਾ ਦੀ ਸਫਾਈ ਕਰਾਇਥੈ ਕਿਸ਼ ਰਵੀ ਅਖਬਾਰਾਂ ਤੇ ਰਸਾਲੇ ਡਾਕਟਰ ਹੋਰੋਂ ਬਾਹਰ ਕਢ੍ਹੇ ਦੇ ਹੈ । ਅਸ਼ੋਕ ਨੇ ਉਸ ਜਾਗਤੈ ਗੀ ਸਵਿਧੈ ਓਹ ਰਵੀ ਬੇਚੀ ਓਡੀ ਤੇ ਜੇਹੜੇ ਪੈਸੇ ਬਟੋਏ ਓ ਨੌਕਰੇ ਗੀ ਦੇਈ ਓਡੇ ।

ਥੋਹੜੇ ਚਿਰੈ ਗੀ ਅਸ਼ੋਕ ਦੀ ਮਾਤਾ ਨੇ ਅਸ਼ੋਕ ਗੀ ਪੁਚ਼ਛੇਅਾ – ‘ਇਤਥੈ ਜੇਹੜੀ ਰਵੀ ਪੇਈ ਦੀ ਹੀ ਓਹ ਕੁਤਥੈ ਏ?’

‘ਮੈਂ ਓਹ ਰਵੀ ਆਹਲੇ ਗੀ ਬੇਚੀ ਓਡੀ ।’ ਅਸ਼ੋਕ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ।

ਓਹਦੀ ਮਾਤਾ ਬੋਲਲੀ – ‘ਓਹਦੇ ਬਿਚਵ ਇਕ ਪਰਾਨੀ ਅਖਬਾਰ ਹੀ ਜੇਹਦੇ ਬਿਚਵ ਮੈਂ ਦਸੋਂ ਰਖੋਂ ਆਹਲਾ ਨੋਟ ਹਾ ਰਕਖੇ ਦਾ ।’

ਅਸ਼ੋਕ ਨੇ ਆਕਖੇਅਾ – ‘ਮੈਂ ਨੇਈ ਦਿਖੇਅਾ । ਜੇ ਬਿਚਵ ਹੋਗ ਤਾਂ ਗੇਅ ਰਵੀ ਆਹਲੇ ਗੀ । ਕਲਲ ਓਹ ਔਗ ਤਾਂ ਪੁਚਛਡ੍ ।

ਦੁਏ ਦਿਨ ਅਸ਼ੋਕ ਸਕੂਲਾ ਆਵੈ ਦਾ ਹਾ ਜੇ ਬਜਾਰਾ ਬਿਚਵ ਉਸੀ ਓਹ
ਰਦੀ ਆਹਲਾ ਲਬਾ।

ਅਸ਼ੋਕ ਨੇ ਉਸੀ ਪੁਛ੍ਹੇਆ — ‘ਕਲਲ ਜੇਹੜੀ ਰਦੀ ਅਸੇਂ ਤੁਝ ਬੇਚੀ ਹੀ
ਓਹਦੇ ਬਿਚਵਾ ਦਸੇਂ ਰਪੇਂਡ ਦਾ ਨੋਟ ਤੇ ਨੇਈ ਲਬਾ?’

ਰਦੀ ਆਹਲੇ ਜਾਗਤੈ ਨੇ ਗਲਾਧਾ — ਫਰੋਲਿਯੈ ਤੇ ਮੌਹ ਦਿਕਖੀ ਨੇਈ।
ਅਜ਼ ਘਰ ਜਾਇਧੈ ਦਿਕਖਡ੍ਹ ਜੇ ਤੁਂਦੇ ਬਿਚਵਾ ਨੋਟ ਲਬੀ ਗੇਆ ਤਾਂ ਤੁਂਦੇ ਘਰ
ਦੇਈ ਔਂਗ।

ਦੁਏ ਦਿਨ ਓਹ ਰਦੀ ਆਹਲਾ ਜਾਗਤ ਪਰਤਿਧੈ ਅਸ਼ੋਕ ਹੁਂਦੀ ਗਲੀ ਬਾਜਾਂ
ਮਾਰਦਾ ਆਧਾ — ‘ਰਦੀ ਬੇਚੀ ਲੈਓ। ਅਖਬਾਰਾਂ ਕਾਪਿਧਾਂ ਕਤਾਬਾਂ.....।’

ਅਸ਼ੋਕ ਹੁਂਦੀ ਡਾਕਾਡੀ ਕੋਲ ਆਇਧੈ ਤੁਨੈ ਬਾਜ ਮਾਰੀ। ‘ਤੁਂਦਾ ਨੋਟ
ਲਬੀ ਗੇਆ ਹਾ’ — ਅਸ਼ੋਕ ਦੇ ਹਤਥੈ ਬਿਚਵ ਨੋਟ ਫਲਕਾਂਦੇ ਹੋਈ ਉਸ ਜਾਗਤੈ
ਨੇ ਸਨਾਧਾ — ਮੈਂ ਕਲਲ ਜਾਇਧੈ ਸਾਰੀ ਰਦੀ ਫਰੋਲੀ। ਇਕ ਅਖਬਾਰਾ ਬਿਚਵ ਏਹ
ਟਿਕੇ ਦਾ ਹਾ।’

ਸੁਨਿਧੈ ਅਸ਼ੋਕ ਗੀ ਬੜਾ ਚਬਾਤ ਲਗਗਾ। ਇਕ ਗਰੀਬ ਰਦੀ ਲੈਨੇ
ਆਹਲਾ। ਜੇਹਦੀ ਕਮੀਜ ਲੀਰਾਂ—ਲੀਰਾਂ ਏ। ਜੇਹਦੇ ਪੈਰੋਂ ਜੋੜਾ ਨੇਈ ਏ। ਜਿਸੀ
ਪਤਾ ਨੇਈ ਇੱਨ੍ਹੀ ਮੇਹਨਤ ਕਰਨੇ ਪਰ ਬੀ ਰਜਿਧੈ ਰੁਣ੍ਹੀ ਢਹੋਂਦੀ ਹੋਗ ਜਾਂ ਨੇਈ।
ਓਹ ਕਿਨਾ ਸਚਵਾ ਏ। ਅਸ਼ੋਕ ਨੇ ਉਸੀ ਪੁਛ੍ਹੇਆ — ‘ਤੂਂ ਬੜਾ ਸਚਵਾ ਆਦਮੀ
ਏ। ਮੜਾ! ਏਹ ਦਸ ਰਪੇਂਡ ਤੂਂ ਥੋਹੜਾ ਜਨੇਹਾ ਝੂਠ ਬੋਲਿਲਿਧੈ ਅਪਨੇ ਕੋਲ
ਰਕਖੀ ਸਕਦਾ ਹਾ।

ਏਹ ਸੁਨਿਧੈ ਓਹ ਰਦੀ ਆਹਲਾ ਜਾਗਤ ਬਿੰਦ ਮੁਝਕਰਾਯਾ — ‘ਬਾਬੂ ਜੀ!
ਪਰ ਝੂਠ ਬੋਲਨਾ ਤੇ ਬੜਾ ਮਾੜਾ ਕਸ਼ ਏ।

‘ਕੇ ਮਾੜਾ ਏ? ਸਾਰੇ ਬੋਲਦੇ ਨ’ ਅਸ਼ੋਕ ਨੇ ਆਖੇਆ।

‘ਮੈਂ ਸਾਰੇਂ ਦੀ ਨੇਈ ਅਪਨੀ ਗਲਲ ਕਰਾ ਕਰਨਾਂ। ਝੂਠ ਤੇ ਬੇਈਮਾਨੀ ਏ ਬਾਬੂ ਜੀ! ਸਚਵ—ਸਚਵ ਗੈ ਹੁਂਦਾ।’ ਏਹ ਆਕਿਖਧੈ ਓਹ ਗੇਆ ਟੁਰੀ।

ਹਤਥੈ ਬਿਚਵ ਨੋਟ ਫੱਡੇ ਦੇ ਅਸ਼ੋਕ ਇਧਾਂ ਖਡੋਤੇ ਦਾ ਹਾ ਜਿਧਾਂ ਕੁਸੈ ਨੈ ਓਹਦੀ ਅਕਖੀਂ ਸਾਮਨੇ ਦਾ ਪਦਾ ਚੁਕਕੀ ਲੈਤਾ ਹੋਏ। ਰਦੀ ਬੇਚਨੇ ਆਹਲੇ ਦੇ ਬੋਲ ਓਹਦੇ ਕਨ੍ਹੋਂ ਬਿਚਵ ਅਜੋਂ ਬੀ ਗ੍ਰੌਜ਼ੈ ਦੇ ਹੈ — ‘ਝੂਠ ਤੇ ਬੇਈਮਾਨੀ ਏ। ਸਚਵ—ਸਚਵ ਗੈ ਹੁਂਦਾ ਏ।’ ‘ਅਸ਼ੋਕ ਬੀ ਅਜ਼ਜੈ ਕੋਲਾ ਸਚਵ ਬੋਲਗ’ ਅਸ਼ੋਕ ਨੇ ਅਪਨੀ ਛਾਤੀ ਉਪਰ ਹਤਥ ਰਕਖੇ ਦੇ ਅਪਨੇ ਆਪੈ ਗੀ ਆਖੇਆ।

ਅਨ੍ਦਰਾ ਓਹਦੀ ਮਾਤਾ ਆਈ — ‘ਓਹ ਜਾਗਤ ਦਸ ਰਪੇਂਡ ਦੇਈ ਗੇਆ?’

‘ਛੱਡੇ ਰਪੇਂਡ ਨੇਈ ਇੰਦੇ ਕਨੈ ਇਕ ਅਨਮੋਲ ਰਤਨ ਬੀ’ — ਅਸ਼ੋਕ ਨੇ ਬਿੰਦ ਹਸਿੱਖਧੈ ਆਖੇਆ।

ਓਹਦੀ ਮਾਤਾ ਕਿਸ਼ ਬੀ ਨੇਈ ਸਮਝੀ।

ਅਭਿਆਸ

1. ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਗੇਦੇ ਸੋਆਲੋਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦੇਓ —
 - ਕ) ਅਸ਼ੋਕ ਗੀ ਕੇਹੜੀ ਭੈਡੀ ਆਦਤ ਹੀ?
 - ਖ) ਅਸ਼ੋਕ ਦੀ ਮਾਤਾ ਨੈ ਉਸਾਂ ਕਿਸ ਗਲਲਾ ਦ੍ਰਿੱਡੇਆ ਹਾ?
 - ਗ) ਮਾਸਟਰ ਹੋਰੋਂ ਅਸ਼ੋਕ ਗੀ ਕੇਹੜੀ ਕਥ ਸਨਾਈ ਹੀ?
 - ਘ) ਅਸ਼ੋਕ ਦਾ ਝੂਠ ਬੋਲਨੇ ਪਿਛੋਂ ਕੇਹ ਤਰਕ ਹਾ?
 - ਙ) ਰਦੀ ਆਹਲੇ ਜਾਗਤੈ ਨੇ ਕੇਹ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਦਸ਼ਾਂ ਹੀ?
2. ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਗੇ ਸ਼੍ਵੇਝ ਵਾਕਧੈ ਅਗਗੇ (✓) ਤੇ ਗਲਤ ਅਗਗੇ (x) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾਓ —
 - ਕ) ਝੂਠ ਬੋਲਨਾ ਪਾਪ ਏ।

- ख) अशोक म्हेशां सच्च बोलदा हा ।
- ग) अशोक पढ़ने च लायक हा ।
- घ) अखबार च सौ रपेऽ आहला नोट हा ।
- ङ) रद्दी आहला जागत झूठ बोलदा हा ।
3. हेठ दित्ते गेदे शब्दे दे अर्थ देइयै वाक्य बनाओ –
 पाप, झूठ, तरक्की, रद्दी, मौजू
 ड्योढी, घडी, कत्थ, तकीद, अंधी
4. झूठ बोलने दे केह—केह नकसान होंदे न ।
5. स्फुर्झ जोडे बनाओ:-
1. अशोक तुगी	इक्कला जागत हा ।
2. चंगे जागत	सिद्दै रस्तै लांदे हे ।
3. अशोक अपने माता—पिता दा	सौ करोड़ बारी ठाकेआ ।
4. मास्टर बिगडे दे जागतें गी	झूठ ते सारे बोलदे न ।
5. अशोक सोचदा हा झूठ नेई बोलदे	

अध्यापके आस्तै निर्देश

अध्यापके गी चाही दा ऐ जे ओह अपने निजी अनुभवे राहें झूठै दे नुकसान बारै जागतें गी मसालां देइयै समझाना जे झूठ नेई बोलना चाहिदा ।